

TEVFİK FİKRET'İN BİLİNMEYEN BİR ŞİİRİ

Meral DEMİRYÜREK*

An Unknown Poem of Tevfik Fikret

In this study, an unknown poem of Tevfik Fikret, a revolutionary pen of Turkish literature, is presented. This poem was discovered in *İrşad*, a monthly review that was published between 1920-1922. As a review, *İrşad* has aimed to give consciousness to Cypriot Turks on scientific and economic issues. Mehmet Akif, Cenap Şehabettin, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Hüseyin Suat and Tevfik Fikret were the personalities whose poems were seen in *İrşad*. Tevfik Fikret's mentioned poem that was published in *İrşad*, number: 9, is firstly presented in this paper.

Keywords: Tevfik Fikret, Turkish poetry, Turkish poem, *İrşad*, Cypriot Turks

İrşad, Kıbrıs'ta 1920-22 yılları arasında 21 sayı yayımlanmış aylık içtimai Türk risalesidir.¹ Dergi, Kıbrıs Türkünün ilmî ve iktisadî konularda bilinçlendirilip cehaletten kurtarılmasını amaçlayan "Neşr-i Maarif Cemiyeti"nin yayın organıdır. Vadettiği şekilde çalışmalarına başlayan cemiyet, o sırada Anadolu'da İstiklâl Savaşı'nın sürüyor olması nedeniyle aslî görevlerini aksatma pahasına "*İrşad*"da Millî Mücadele'ye geniş yer vermeye başlamıştır.

21 sayı boyunca *İrşad*'ın içeriği ve içerik sırası değişmez. Buna göre, ilk sayfalarda bir ya da iki şiir, Kıbrıs Türkünün sorunlarını ele alan bir makale, Ada'daki önemli haberler ve son bölüm olarak, çoğunluğunu İngiliz gazetelerinin oluşturduğu yabancı basından seçilmiş "Millî Mücadele ve Atatürk" konulu çeviri makale ve haberler.

Dergide yer alan şiirler Mehmet Akif, Cenap Şehabettin, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Hüseyin Suat ve Tevfik Fikret'e aittir. Bu şairlerin yanı sıra derginin başyazarı olan Mehmet Nâzım'ın da birçok şiirine yer verilmiştir.

• Öğretim Görevlisi, Girne Amerikan Üniversitesi, Girne—KKTC

1 Meral Demiryürek, *İrşad Dergisinin Yeni Türk Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa 2002

1 Şubat 1921 tarihli 9. sayıda yayımlanan şiirlerden biri çok dikkat çekicidir, çünkü bütün aramalara rağmen belli başlı hiç bir kaynakta bu şiire rastlanılmamıştır.² Tevfik Fikret'in "Aydın Felaketzedegâni İçin"³ adını taşıyan ve Aydın'da meydana gelen bir deprem üzerine yazıldığı anlaşılan şiiri, belki de uzun bir aradan sonra, ilk kez gün yüzüne çıkarıyor.

"Aydın Felaketzedegâni İçin" deprem konulu olması nedeniyle ilk başta "Balıkesir musâbîni için" yazılan "Verin Zavallılara" şiirini hatıra getirmektedir. Ancak konu ve "verin" tekrarlarındaki benzerlik dışında iki ayrı şiir söz konusudur. Bu şiirin, gerçekten bir Fikret şiiri olup-olmadığına ya da bugüne kadar bilinip-bilinmediğine dair kuşumuzu saklı tutarak, Kıbrıs'a kadar nasıl gelmiş olabileceğini biraz sorgulayalım. En başta şunu belirlemekte yarar var: "İrşad" dergisinin gerek imtiyaz sahibi Orundalizâde Abdülhamîd gerekse başyazarı Mehmet Nâzım birer Tevfik Fikret hayranıdır. Her ikisi de evlerinde çocuklarına Fikret şiirleri okurlar. Hatta Abdülhamîd Bey, daha bebekken vefat eden oğluna "Halûk" adını vermiştir. Mehmet Nâzım Bey ise, İstanbul'da *Hadika-i Meşveret*'te⁴ okumuş, şiir yazmaya da o yıllarda başlamıştır. Fikret hayranlığından olsa gerek öğretmeni kendisine "Tevfik Fikret nasıl hem iyi bir ressam hem de iyi bir şair ise, sen de öyle olmaya çalışmalısın."⁵ demiştir.

Şiiri, muhtemelen, kendi kütüphanelerinde bulunan bir kaynaktan seçip dergide yayımlamışlardır.

"Aydın Felaketzedegâni İçin" yazılan bu şiirin Aydın'da meydana gelen büyük bir deprem sonrasında kaleme alındığını tahmin edebiliriz. Aydın, bugün için de birinci dereceden deprem riski taşıyan bir ilimizdir. Şehrin deprem tarihine bakıldığında 1895 ve 1899 yıllarında iki büyük deprem olmuştur.⁶ Şiir bu iki

2 Tevfik Fikret, *Rubab-ı Şikeste* (Hazırlayan: Asım Bezirci), Can Yayınları, İstanbul 1984; *Kırık saz (Rubab-ı Şikeste)* Seçilmiş Şiirler/ Tevfik Fikret (Türkçeleştiren: Ahmet Muhip Dıranas), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1975, Tevfik Fikret, *Rubab-ı Şikeste ve Diğer Eserleri* (Hazırlayan: Fahri Uzun); İnkılap Yayınları, İstanbul tarihsiz; Tevfik Fikret, *Butun Şiirleri*, Hazırlayanlar: İsmail Parlatur-Nurettin Çetin, TDK Yayınları, Ankara 2001; Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987

3 Başka ibare olmadığından şiirin adını bu şekilde kabul etmek durumundayız. Ancak bu bir ithaf da olabilir. "Verin Zavallılara" şiirindeki "Balıkesir Musâbîni İçin" şeklindeki ithafa olduğu gibi.

4 M. Nazım'ın bu okuldaki sınıf arkadaşlarından biri ünlü Türk şairi Faruk Nafiz Çamlıbel'dir.

5 Mehmet Nâzım Bey'in kızı Rona Uzunoğlu ile yaptığımız 23 Mart 2002 tarihli görüşmeden.

6 20 Ağustos 1895 Aydın Depremi : Aydın'da oldukça büyük hasar meydana gelmiştir. ..demiryolunu kesen bir kırık nedeniyle raylarda kıvrılmalar meydana gelmiş, şehrin doğusunda görülen alçalmanın değeri 1 metreye ulaşmıştır.

20 Eylül 1899 Nazilli Depremi. Deprem çok büyük mal ve can kaybına neden olmuştur... Aydın ve Nazilli arasındaki köyler büyük hasar görmüş ve pek çok kişi ölmüştür Yıkılmış olan Sebil ve Yeni Cami arasında ... 400 metre uzunluğunda 1 metre genişliğinde bir yarık açılmıştır.

Kaynak: www.efelerdiyarı.com

depremden biri üzerine yazılmış olsa gerek. Zaten Balıkesir depreminin meydana geliş yılı ve “Verin Zavallılara” şiirinin *Servet-i Fünun*'da yayımlanma tarihi⁷ de bu iki yıla çok yakındır: 1897. O halde, Tevfik Fikret “Verin Zavallılara”, ve “Aydın Felaketzedegâni İçin” adlı şiirlerini arka arkaya yazmış olabilir. Ancak “Verin Zavallılara” *Rûbab-ı Şikeste*'ye alınırken diğer şiirin, şairin hiçbir kitabına alınmamış olması ilginçtir.

Mehmet Kaplan, F. Coppée'nin “Oeuvres Complètes” şiiriyle “Verin Zavallılara” arasında vatandaşları yardıma çağırarak noktasında bir benzerlik olduğunu tespit etmiştir.⁸ “Aydın Felaketzedegâni İçin” de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Bir diğer önemli husus ise, bu şiirin *İrsad*'da niçin yayımlandığıdır. Şubat 1921 tarihi I. İnönü Muharebesi'nin bittiği ve Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde savaşın bütün hızıyla devam ettiği bir dönemdir. Bu sebeple, hem kadın, çocuk, yaşlı bütün muhtaçlara hem de cephedeki Türk askerine yardım edilmesi gerekmektedir. İşte bu yardımı sağlayabilmek için Kıbrıs Türk halkının merhamet duygularına seslenmek amacıyla bu şiire dergide yer verilmiştir.

M. Kaplan “Verin Zavallılara” şiiri için “...Balıkesir zelzelesini anlatan “Verin Zavallılara” manzumesinde hâkim duygu, ızdırıp ve sefalettir. Buna karşı şairin istediği sadece merhamet ve yardımdan ibarettir...”⁹ değerlendirmesini yapar. “Aydın Felaketzedegâni İçin” yazılan şiirde de aynı duygu ve isteğin tekrarlandığını görmek mümkündür. Özellikle ilk mısralarda çizilen tasvir çok canlı ve etkileyicidir:

*“Dökük saçık, bulaşık bir paçavra halinde
Yolum çamurları üstünde sızlayan mahlûk
Nedir bilir misiniz? Bir kadın... Evet, şu boğuk
Şu inleyen acı sesi; dinleyin o bir ninni
Kadın bu sesle, bu muhrik sürûd-ı mihnetle
Avutmak istiyor âgûş-ı mihnetinde yatan
Yetim-i zârını, biçâre hasta, aç, uryan,
Bu aç ve hasta çocuktan arar şifâ-yı hayat”*

Bu acıklı matem sahnesinde bir anne ile yavrusunun aç, açık, perişan hali vicdan sahibi her insanın yüreğini sızlatacak derecededir. Onların iç burkan yardım isteyen seslerine kulak vermek gereklidir. Onlar da iki gün öncesine kadar mutlu ve huzurlu –tıpkı diğer insanlar gibi- yuvalarında yaşamakta idiler. Halbuki bugün bütün Aydın “*Değil harâbe, cehennem kesildi zelzeleden.*” Ve bütün “*Çoluk çocuk, kadın erkek açıkta bir şeysiz / Sefil- ayazların altında işte kıvranyor; / Çoluk, çocuk, kadın erkek cayır cayır yanyor*” Onların aman

7 26 Şubat 1313

8 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret*, Dergâh Yayınları, İst. 1987, s. 145.

9 Age, s. 254.

dileyen seslerine kulak verip yardım etmek gereklidir. Çünkü muhtaç durumda olana “vermemek cinayettir.”

Kısa aralıklarla yaşanan iki deprem üzerine yazılmış söz konusu iki şiir arasında hem biçim hem de içerik yönünden çok büyük benzerlikler vardır. Ancak Aydın depremi üzerine yazılan şiir “Verin Zavallılara” göre gerek duygu gerekse resmedilen durumun canlılığı ile daha güçlü daha gelişmiş bir şiirdir.

24 mısradan oluşan ababcc /ççdd /efefgghhı / iikik uyak düzenindeki “Verin Zavallılara” ile 36 mısradan oluşan abbccaçddeçfgghhfiiijjklmmknooöön uyak düzenindeki “Aydın Felaketedegâni İçin” şiirinin biçimsel ortaklığı aruz vezinlerindedir. Her ikisi de Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün (Fa'lün) kalıbıyla yazılmıştır.

Şiirlerdeki ortak kelimeler ise bir diğer biçimsel ortaklığı oluşturmaktadır. Bunlar: zelzele, çamur, yetim (eytam), bir kadın, enîn, verin, sûziş, harab (harabe)

Bu kelimelere dikkat edildiğinde şiirlerin tema yönünden ortaklıklarını açıkça görmek mümkündür: Depremden dolayı çok zor şartlarda olan kadın ve çocukların acısını duyup onlara yardım etmek gereklidir.

Sadece kelime ortaklığı değil, tasvir ve mısra benzerlikleri de her ki şiirde kendini göstermektedir:

*Yolun çamurları üstünde sızlayan mahlûk
Nedir bilir misiniz? Bir kadın... (Aydın Felaketedegâni İçin)
Zemîne doğru eğilmiş, heman sukut edecek;
onünde bir kadın...(Verin Zavallılara)*

**

*Değil harâbe, cehennem kesildi zelzeleden (Aydın Felaketedegâni İçin)
Harâb-ı zelzele bir köy...Şu anda bir çatımın
çürük direkleri dehşetle fırlamış; öteden (Verin Zavallılara)*

**

*Bu ses diyor ki: “Verin vermemek cinayettir !”
Verin saadetinizden, verin zavallılara;
İânenizle kapansın vahim olan bu yara;
Verin ki ağlamanın anneler, oğlucuklar. (Aydın Felaketedegâni İçin)
Sizin de kalbiniz elbet acır, değil mi? Verin,
Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytâma,
Verin enînine gayet şu bir yığın beşerin ! (Verin Zavallılara)*

“Aydın Felaketedegâni İçin” içindeki kimi tamlamalar Servet-i Fünûn şiirinin bir özelliği olan soyut ve somut kavramların bir arada kullanılmasını

örnekleyici niteliktedir: leb-i melâl, sürûd-ı mihnet, âgûş-ı mihnet, lerziş-i sademât, tıfl-ı dilber, sadâ-yı hevl ü ümîd, enîn-i sûziş...

Şiirde sık tekrar edilen, ağırlıklı olarak yer alan iki unsur vardır ki bunlar görmeye ve işitmeye dayalı fiil ve isimlerdir. Şair bütün ses ve görüntüleri bize nakleden ya da duyurmaya çalışan konumundadır. Son bölümdeki şu mısralarda bunu açıkça görmekteyiz:

*İşitmiyor musunuz ? Bir sadâ-yı hevl ü umîd
 "Aman, aman ..." diye aks eyliyor amîk u medîd
 Bu ses, bu onların âvâzi işte, dinleyiniz
 Bu seste bir koca halkın enîn-i sûzişi var
 Bu ses diyor ki: "Saadet şefik-i zillettir !"
 Bu ses diyor ki: "Verin vermemek cinayettir !"*

Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret'i tanyanların onun, özellikle üzüntülü olduğu dönemlerde daha verimli olduğundan bahsettiklerini yazmaktadır. Deprem gibi büyük insan gruplarını ilgilendiren ve mağdur eden bir olay karşısında şairin arka arkaya şiirler yazması bunu destekler niteliktedir.

Merhamet şiirleri kategorisinde ele alabileceğimiz "Aydın Felâketzedegânı İçin" şiirinde insanın kendisi dışında birilerini düşünmesi ve yardım etmesi gibi vicdanî bir mesele manzum hikaye tarzında ele alınmıştır. Bu da bize, Fikret'in realist bir şair olarak toplumunda yaşananlara seyirci kalmadığını göstermektedir.

Aydın Felâketzedegânı İçin
 Bilirsiniz ninelik hiss-i rikkat- âverini:
 Şu bir enîn-i tazallüm leb-i melâlinde
 Dökük saçık, bulaşık bir paçavra halinde
 Yolun çamurları üstünde sızlayan mahlûk
 Nedir bilir misiniz? Bir kadın... Evet, şu boğuk
 Şu inleyen acı sesi; dinleyin o bir ninni
 Kadın bu sesle, bu muhrik sürûd-ı mihnetle
 Avutmak istiyor âgûş-ı mihnetinde yatan
 Yetim-i zârını, bîçâre hasta, aç, uryan,
 Bu aç ve hasta çocuktan arar şifâ-yı hayat
 Acıklı sahne-i mâtem ki lerziş-i sademât
 Cibâli titretiyor karşısında dehşetle
 Yazık henüz iki gün yok, şu ağlayan hatun
 Maîşetin bütün ehvâl-i giryeperverine
 Gülerdi böyle sarıldıkça tıfl-ı dilberine
 Çocuk henüz iki gün yok, değıldi böyle yetim

Zavallılar... Bu merâret, bu inkisâr-ı elîm
 Revâ mıdır ki sizin kalbinizde yer bulsun
 Revâ mıdır ki henüz dün gülerken, oynarken
 Bütün huzur-ı hayatıyla bunca aileler
 Bugün zelîl ü perişan, mu'azzeb ü muğber
 Harabelerde, çamurlarda ağlasın, yatsın
 Revâ değılse de vâki: Bugün bütün Aydın
 Değıl harâbe, cehennem kesildi zelzeleden.
 Çoluk çocuk, kadın erkek açıkta bir şaysiz
 Sefil- ayazların altında işte kıvranyor;
 Çoluk, çocuk, kadın erkek cayır cayır yanıyor
 İşitmiyor musunuz ? Bir sadâ-yı hevl ü ümîd
 “Aman, aman ...” diye aks eyliyor amîk ü medîd
 Bu ses, bu onların âvâzı işte, dinleyiniz
 Bu seste bir koca halkın enîn-i sûzişi var
 Bu ses diyor ki: “Saadet şefik-i zillettir !”
 Bu ses diyor ki: “Verin vermemek cinayettir !”
 Verin saadetinizden, verin zavallılara;
 İânenizle kapansın vahîm olan bu yara;
 Verin ki ağlamasın anneler, oğulcuklar.

Tevfik Fikret

(*İrşad Dergisi*, 1 Şubat 1921, S. 9, s. 129-130)